

Сухіх А. С.,

канд. пед. наук,

старший науковий співробітник

відділу хмаро орієнтованих систем інформатизації освіти,

Інститут цифровізації освіти НАПН України,

м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Вступ. Актуальність проблеми.

З метою забезпечення усіх учасників освітнього процесу з 25 лютого 2022 року, Міністерством освіти і науки України було направлено листа [1] обласним, Київській міській державній адміністрації і керівникам закладів професійної, фахової передвищої та вищої освіти з рекомендацією щодо припинення освітнього процесу в усіх закладах освіти. У зв'язку з вищезазначеними умовами усі учні, студенти та співробітники освітніх закладів пішли на оголошені канікули, терміном на два тижні. За цей час відбулося безліч змін, як у житті кожної людини, так і в організації освітнього процесу.

В певних областях навчання відновилося з 14 березня в офлайн, онлайн або змішаному режимі, а в деяких регіонах поновлення, на жаль, не відбулося навіть у дистанційному режимі. Пов'язано це з руйнуванням деяких закладів освіти, веденням воєнних дій та окупацією певних територій нашої країни.

Короткий аналіз попередніх досліджень. Невирішені проблеми.

Освітній процес довелося призупинити саме після повномасштабного вторгнення Російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року. Також, в Україні було введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року [2] спочатку строком на 30 діб, але подовження відбулося й надалі.

Розглянемо, що ж саме мається на увазі під визначенням «воєнний стан» та які правові засади має зазначений режим.

Воєнний стан визначається як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях на розгляд Президентів України подає Рада національної безпеки і оборони України. Розглянувши ці пропозиції, Президент України видає указ про введення воєнного стану. Його протягом двох днів розглядає та приймає рішення Верховна Рада України, яка з цією метою збирається без скликання. Затверджений указ негайно оголошується через засоби масової інформації. Крім того, Україна негайно через Генерального секретаря ООН повідомляє про параметри введеного надзвичайного стану держави, які беруть участь у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права [3].

За таких умов освітній процес у країні довелося змінити. Повністю навчання в Україні не зупинилося, але школи, профтехучилища та вищі заклади освіти в умовах воєнного часу пристосувалися до нових реалій. Нещодавно Міністр освіти і науки повідомив [4] про організацію освітнього процесу у регіонах, де дозволяє безпекова ситуація. У кожному регіоні України, де це можливо, освітній процес здійснюється за дистанційною або змішаною формою, а також у режимі консультацій та самостійної роботи. Кількість закладів, що здійснюють освітній процес, поступово збільшується.

В Україні було створено інтерактивну мапу [5], що відображає інформацію про кількість пошкоджених і зруйнованих закладів освіти, а також про втрати, завдані цим закладам внаслідок воєнних дій. На сайті можна самостійно обирати

область та дивитись статистику руйнувань, також там викладено фото пошкоджених закладів освіти.

МОН України повідомляє, що інтерактивна мапа оновлюється щодня, але поки не відображає повної інформації щодо закладів освіти у певних областях (наприклад, Донецької та Луганської) через брак достовірних даних.

Відомо, що в Україні станом на 19 травня через бомбардування та обстріли пошкоджено 1772 заклади освіти, 161 з яких зруйновано повністю.

Мета дослідження.

В умовах воєнного стану оптимальною та безпечною формою організації освітнього процесу залишається дистанційне навчання. У статті розглянуто нормативні засади та інші аспекти дистанційного навчання, які слід врахувати під час планування та організації освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Теоретичні основи роботи.

Мільйони людей, серед них діти й викладачі, змушені були залишити свої домівки, міста, а деякі навіть виїхали за межі країни. Навчання розпочалося для деяких категорій осіб у нових містах і навіть є багато випадків, коли й в інших країнах світу. Викладачів та здобувачів освіти умовно можна поділити на тих, хто:

- залишився у місцях свого постійного проживання;
- евакуювався до іншої області України (внутрішньо переміщені);
- евакуювався за межі України (зовнішньо переміщені).

Для кожної з цих категорій освітній процес має свої особливості, які обов'язково необхідно враховувати під час організації навчання.

Заклади освіти та педагогічні колективи на місцях мають право самостійно обирати формат, а також форми, методи і засоби навчання. Заняття у дистанційному форматі можна проводити з використанням таких платформ та сервісів як: Moodle, Zoom, Google Meet, Skype тощо, а також створювати чати із учнями або здобувачами вищої освіти у месенджерах (Telegram, Viber, WhatsApp). Ще одним з варіантів проведення навчання може бути листування через електронну пошту.

Результати дослідження.

Важливо зазначити, що Парламент України ухвалив низку законопроектів щодо функціонування країни під час війни. Один із прийнятих законів стосується держгарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану для освітян та тих, хто навчається. Законопроект про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану [6] передбачає наступне: якщо здобувачі освіти, працівники закладів освіти, установ освіти, наукових установ, у тому числі тим, які в умовах воєнного стану вимушені були змінити місце проживання, залишити робоче місце, місце навчання, незалежно від їхнього поточного місця перебування, на час особливого періоду, гарантується:

- організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників;
- збереження місця роботи, середнього заробітку, виплата стипендії та інших виплат, передбачених законодавством;
- місце проживання (пансіон, гуртожиток тощо) та забезпечення харчуванням (у разі потреби) [6].

Згідно з ч. 1 ст. 60-2 Кодексу законів про працю України [7], дистанційна робота – це форма організації праці, за якої працівник виконує роботу поза робочими приміщеннями чи територією власника або уповноваженого ним органу, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. В умовах дистанційного режиму роботи працівник самостійно визначає робоче місце та несе відповідальність за забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці на ньому. Під час дистанційного режиму роботи за працівниками зберігаються права та обов'язки, визначені Кодексом законів про працю України та іншими актами законодавства [7].

Важливо встановити, що дистанційний режим роботи не поширюється на працівників, які знаходяться у відрядженні, а також на працівників, які призвані на військову службу (знаходяться на військовій службі відповідно до вимог чинного законодавства) або проходять службу у підрозділах територіальної оборони.

Умови, які слід врахувати під час планування та організації освітнього процесу в умовах воєнного стану.

1. Наближеність до окупованих територій. Наразі необхідно врахувати чинники безпеки здобувачів освіти та педагогів. Частина учнів, студентів та викладачів перебувають у небезпечних зонах, наприклад, на територіях ведення бойових дій або тимчасово окупованих територіях – і можуть просто не мати можливості долучитися до навчання.

2. Здобувачі освіти або викладачі, які перебувають у відносній безпеці, але залежать від сигналів повітряних тривог. Кожного дня у більшості областей України оголошується повітряна тривога (у багатьох із них – по кілька разів на день), під час якої потрібно пройти в укриття. Це теж може прямо впливати на організацію освітнього процесу та переривати його.

3. Одним з суттєвих факторів є наявність пристроїв для організації навчального процесу засобами цифрових технологій та постійного Інтернет-з'єднання. Проблеми технічного та ергономічного характеру, які можуть виникнути, пов'язані з:

– відсутністю або обмеженим доступом до індивідуальних технічних засобів навчання (залишили гаджети вдома під час переміщення; техніка знаходилась у будівлях, що були пошкоджені; велика кількість користувачів у сім'ї, які одночасно навчаються та працюють дистанційно);

– обмеженим доступом до Інтернету (відсутність інтернет-зв'язку; швидкість Wi-Fi роутерів може бути лімітованою; відсутність Wi-Fi точок в деяких укриттях);

– неможливістю облаштування комфортного місця для навчання (відсутність тихого робочого місця для навчання; знаходження в багатолюдному місці; наявність перебоїв з освітленням).

4. Важливим кроком в організації дистанційного навчання є узгодження розкладу з особливостями проведення онлайн-занять. Додатково до освітніх програм, навчальних планів, санітарних вимог, що впливають на формування розкладу, ще має враховуватись наявність викладацького складу й можливість викладачів підключатися згідно певного графіка.

Мета дистанційного навчання під час війни – не тільки засвоєння нових знань, а й психологічна підтримка, спілкування та переключення уваги.

Одним з важливих аспектів навчання є соціально-психологічний фактор. З огляду на останні події, психологічний стан будь-якої людини може бути нестабільним. Тому важливо надавати моральну підтримку у вигляді бесід, практичних вправ. Існує багато методик, як можна переключитися в таких умовах. Заняття після довготривалої перерви краще розпочинати з лекцій в поєднанні з бесідами для легшої адаптації усіх учасників освітнього процесу.

Для надання цікавості процесу навчання, отримання зворотного зв'язку та тестування здобувачів освіти можна використовувати такі Інтернет-сервіси, як Kahoot, Quizizz, Mentimeter, Padlet або власні тести чи вікторини.

Висновки і подальші напрями дослідження.

В українських закладах освіти, за можливості, здійснюється навчання в дистанційній формі у зв'язку з введенням воєнного стану в країні. Хоча, вже є багато напрацювань та практичних навичок організації дистанційного й змішаного навчання, які вдалося здобути усім учасникам освітнього процесу під час пандемії Covid-19, але тепер з'явилися інші чинники (сигнали повітряних тривог, знаходження в безпечному місці, наявність цифрових засобів, можливість підключення у зв'язку з вимушеною евакуацією тощо), які обов'язково треба враховувати. Окрім цього, важливим аспектом є врахування соціально-психологічного фактора під час навчання, тому для підвищення інтересу можливе використання власних тестів й вікторин, а також сервісів мережі Інтернет (Kahoot, Quizizz, Mentimeter тощо). Одним з викликів сьогодення залишається мотивація здобувачів освіти, тому перспективним питанням залишається розроблення рекомендацій щодо підвищення мотивації під час дистанційно навчання в умовах воєнного часу.

Список використаних джерел:

1. Сергій Шкарлет: всім закладам освіти рекомендовано припинити освітній процес та оголосити канікули на два тижні. URL:

<https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-vsime-zakladam-osviti-rekomendovano-pripiniti-osvitnij-proces-ta-ogolositi-kanikuli-na-dva-tizhni>

2. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>

3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

4. Сергій Шкарлет розповів про організацію освітнього процесу в закладах професійної, фахової передвищої та вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkalet-rozpoviv-pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-v-zakladah-profesijnoyi-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti>

5. МОН створило інтерактивну мапу зруйнованих та пошкоджених закладів освіти. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-stvorylo-interaktyvnu-mapu-zrujnovanyh-ta-poshkodzhenyh-zakladiv-osvity/>

6. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>

7. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

Анотація.

У статті розглянуто організаційні аспекти освітнього процесу в умовах воєнного стану. Проведено аналіз нормативних документів щодо функціонування країни, організації дистанційного режиму роботи й навчання під час війни. Зазначено умови, які слід врахувати під час планування занять. Запропоновано перелік платформ й сервісів, які можна використовувати під час дистанційного навчання.

Ключові слова.

Дистанційне навчання, воєнний стан, заклади освіти, здобувачі освіти.

Abstract.

The article considers the organizational aspects of the educational process in martial law. The analysis of normative documents on the functioning of the country, the organization of distance work and study during the war. The conditions that should be taken into account when planning classes are indicated. A list of platforms and services that can be used during distance learning is offered.

Keywords.

Distance learning, martial law, educational institutions, applicants for education.